

Economisch-Statistische Berichten

UITGAVE VAN DE STICHTING HET NEDERLANDS ECONOMISCH INSTITUUT

11 AUGUSTUS 1971

56e JAARGANG

No. 2810

CAO tegen inflatie

Enkele weken geleden kwam het hoofd van de sociaal-economische afdeling van de Metaalbedrijfsbond NVV, Drs. P. J. Vos, in het nieuws, toen hij op een persconferentie een anti-inflatie-CAO aan de orde stelde, die hij had vervat in een discussienota. Hierover werd in de pers met enthousiasme geschreven, alsof er eindelijk een CAO ontdekt zou zijn, die de inflatie zou bestrijden.

Na lezing van de discussienota, die pas vorige week werd vrijgegeven, heb ik de indruk, dat het enthousiasme wel wat overdreven is. We mogen en kunnen ook niet verwachten, dat door een CAO een eind aan de inflatie zal komen. In de eerste plaats niet omdat niet alleen de werknemers inflatie veroorzaken en in de tweede plaats niet omdat de werknemersorganisaties niet zo solidair met de overige bevolkingsgroepen zullen zijn, dat zij ten koste van hun leden, de inflatie willen bestrijden. Dit lijkt mij trouwens ook teveel gevraagd.

Uit de discussienota blijkt vooral dat de leiding van de Metaalbedrijfsbond NVV eraan mee wil werken de voortdurende prijsstijgingen een halt toe te roepen als de overheid en de werkgevers bereid zijn enkele wensen van de vakbeweging in te willigen. De wil van deze vakbond om de inflatie, die ze voor een deel zelf veroorzaakt, te beteugelen is van groot belang en is misschien wel belangrijker dan de in de discussienota gepresenteerde anti-inflatie-CAO, waaraan zeker enige haken en ogen zullen zitten. Deze benadering van het inflatieprobleem is sympathieker dan die waarbij men steeds de ander als schuldige van de inflatie aanwijst. Wanneer ook andere maatschappelijke groeperingen een

dergelijk gebaar maken, is misschien iets meer bereikt om de inflatie uit te bannen.

Uitgangspunt van de discussienota is de ombuiging van de inflatoire loon- en prijsontwikkeling, die de werknemersbelangen in gevaar brengt en de reële inhoud van de overheidsuitgaven aantast. Drs. Vos merkt terecht op dat het gevecht om de produktiemiddelen een oorzaak van de inflatie is, maar hij heeft ongelijk door te stellen dat dit, naast de geïmporteerde inflatie, de enige oorzaak is. Ook de vraagzijde van de economie kent oorzaken. Hier zitten namelijk de consumenten die hun inkomen willen besteden. Overigens laten de consumenten, als ze het werknemerspakje aanhebben, graag om zich vechten, als dit tot een hoger inkomen leidt.

Drs. Vos pleit in zijn discussienota voor een *reële arbeidsvoorwaarden-verbetering van 2,5%*. Deze verbetering moet in de eerste plaats bereikt worden via de secundaire arbeidsvoorwaarden. Wordt de gewenste 2,5% door de CAO-wijzigingen of door specifieke regeringsmaatregelen (profijtbeginsel) niet bereikt dan moet er een aanvullende loonstijging tot stand komen. Een prijsindexclausule moet ervoor zorgen dat de reële inkomenspositie van de werknemer gehandhaafd blijft. Op deze manier bestaat dus de mogelijkheid dat geen reële loonsverhogingen tot stand komen. Tevens moet de overheid echter een selectief investeringsbeleid voeren, waarin een ruime plaats voor collectieve investeringen is. In dat geval vindt Vos een loon- en prijsbeleid verdedigbaar en realiseerbaar.

Hoewel velen liever een oplossing van het inflatieprobleem zien zonder een prijsindexclausule, moet toch gesteld worden, dat Vos duidelijk de werkgevers en de overheid uitnodigt om samen mee te helpen de inflatie te bestrijden. Een bezwaar van de nota is echter dat Vos een berekening achterwege laat, maar wel concrete voorwaarden noemt waaraan de CAO moet voldoen. Dit lijkt op het ongefundeerd stellen van eisen en bevordert de discussie niet.

L. H.

Inhoud

CAO tegen inflatie	709
R. de Boer:	
Onze defensielasten	710
Drs. P. A. de Ruijter:	
Het vanzelfsprekende als beginsel	711
Mr. J. C. K. W. Bartel:	
De dubbele belastingheffing op dividenden	712
Drs. W. Top:	
Coalitie en competitie (met naschrift van Drs. A. Peper)	716
Export en Welvaart	719
Europa-bladwijzer	720
Boekennieuws	724

Redactie

Commissie van redactie: H. C. Bos,
R. Iwema, L. H. Klaassen, H. W. Lambers,
P. J. Montagne, J. H. P. Paelinck,
A. de Wit
Redacteur-secretaris: L. Hoffman

Economisch-Statistische Berichten

Weekblad van de Stichting Het Nederlands Economisch Instituut

Adres: Burgemeester Oudlaan 50,
Rotterdam-3016;
kopij voor de redactie:
postbus 4224. Telefoon:
(010) 14 55 11, toestel 3701. Bij
adreswijziging s.v.p. steeds adresbandje
meesturen.

Kopij voor de redactie: in tweevoud,
getypt, dubbele regelafstand, brede marge.

Abonnementsprijs: f. 44,72 per jaar,
studenten f. 31,20, franco per post voor
Nederland, België, Luxemburg, overzeese
rijksdelen (zeepost).
Prijs van dit nummer: f. 1,50. Abonnementen
kunnen ingaan op elke gewenste datum,
maar slechts worden beëindigd per
ultimo van een kalenderjaar.

Betaling: giro 8408; Bank Mees & Hope
NV, Rotterdam; Banque de Commerce,
Koninklijk plein 6, Brussel,
postcheque-rekening 260.34.

Advertenties: N.V. Kon. Ned. Boekdrukkerij
H.A.M. Roelants, Lange Haven 141,
Schiedam, tel. (010) 26 02 60, toestel 908.

Onze defensielasten

De actie- en pressiegroepen die de Nederlandse invloed binnen de NAVO nogal eens plegen te overschatten — een invloed die dan bijv. aangewend moet worden om Portugal te beletten met NAVO-wapentuig een koloniale oorlog te voeren — lijken een onverwachte bondgenoot te hebben gekregen in de persoon van de oud-minister van defensie, W. den Toom. In de van zijn hand verschenen nota *De Nederlandse defensie-inspanning in de jaren 1972-1975* komt hij in de slotbeschouwing tenminste tot de conclusie dat een vermindering van de Nederlandse bijdrage aan de gemeenschappelijke defensie *ernstige politieke gevolgen* zou hebben. Deze zou aanleiding kunnen geven tot een kettingreactie, die het bondgenootschap op *onaanvaardbare* wijze zou verzwakken. Zouden de thans ontwikkelde plannen moeten worden gereduceerd, dan betekent dit o.a. dat:

- een ongunstige invloed wordt uitgeoefend op de bereidheid van middelgrote en kleine landen van de NAVO om een adequate bijdrage te leveren;
- mogelijke repercussies ter zake van de Amerikaanse defensie-inspanning ten behoeve van de veiligheid van West-Europa kunnen optreden;
- de veiligheidspolitiek minder geloofwaardig wordt;
- de atoomdrempel in ongunstige zin wordt beïnvloed;
- de inspraak van Nederland in de besluitvorming in de NAVO afneemt. Aldus genoemde oud-minister, die echter nalaat het hoe en waarom van dit alles toe te lichten. Het ligt dan voor de hand te veronderstellen dat hier de nationale erfzonde „krenterigheid” ons weer parten speelt en dat onze bondgenoten dit kort en goed niet langer wensen te slikken.

De defensie-uitgaven als percentage van het bruto nationale produkt

	1966	1969		1966	1969
1. Verenigde Staten	8,5	8,6	8. Nederland	3,7	3,7
2. Portugal	6,3	6,1	9. West-Duitsland a)	4,2	3,5
3. Engeland	5,6	5,1	10. België	2,9	3,0
4. Griekenland	3,7	5,1	11. Italië	3,4	2,9
5. Turkije	4,3	4,6	12. Denemarken	2,7	2,6
6. Frankrijk	5,0	4,4	13. Canada	2,9	2,5
7. Noorwegen	3,6	3,8	14. Luxemburg	1,4	0,9

Bron: *The Military Balance 1970-1971*, blz 110, een uitgave van The Institute for Strategie Studies.

a) Exclusief de financiële steun aan West-Berlijn.

Als een eerste benadering kan als maatstaf voor de defensie-inspanning van een land dienen het percentage dat de defensie-uitgaven uitmaken van het bruto nationale produkt (BNP). In de tabel is hier voor de jaren 1966 en 1969 dit percentage van de NAVO-landen weergegeven waarbij de landen zijn gerangschikt in volgorde van afnemend percentage van 1969. Hieruit blijkt dat het voor ons — gelukkig — nogal meevalt. Behalve Italië hebben alle andere landen die in 1969 een kleiner percentage van het BNP aan defensie besteden, een hoger per capita inkomen.

Het is niettemin mogelijk dat de geconstateerde verschillen gewild en in politiek opzicht juist zijn. Het minste dat parlement en kiezers dan wel mogen verwachten is tekst en uitleg daarvan. Zolang dit niet op bevredigende wijze is geschied mag de mogelijkheid niet worden uitgesloten dat onze NAVO-verplichtingen te groot zijn en/of dat het defensie-apparaat niet voldoende efficiënt wordt beheerd. Het is daarom toe te juichen dat volgens het regeerakkoord, waarop het kabinet-Biesheuvel stoelt, spoedig een commissie zal worden benoemd, die o.a. deze aspecten zal onderzoeken. De defensie-nota gaat aan al deze punten voorbij; het maakt het in deze nota gevoerde pleidooi voor een toename van het percentage defensie-uitgaven — van 3,6% in 1971 tot 4,2% van het nationale inkomen tegen marktprijzen — er niet geloofwaardiger op.

R. de Boer

Het vanzelfsprekende als beginsel

„Over overheidsuitgaven wordt soms gefluisterd alsof het gaat om sociale verworvenheden, om fundamentele waarden, wier vanzelfsprekendheid geen betoog, laat staan een nuchtere analyse, behoeft”.

Tegen wie deze zinsnede uit de vorige week afgelegde Regeringsverklaring zich richt, is niet recht duidelijk. Er mogen cijferfetisjisten op tal van terreinen zijn, er zal echter hoogstwaarschijnlijk geen zinnig mens en zeker geen politicus zijn, die het doen van overheidsuitgaven zo zeer beschouwt als doel in zichzelf, dat hij staat te juichen bij de simpele constatering dat het aandeel van de overheidsuitgaven in het nationale inkomen opnieuw is gestegen. Het tegenovergestelde, bezuinigen als doel in zichzelf, d.w.z. bezuinigen ongeacht de richting ervan en de kwaliteit van de te besnoeien uitgaven, heeft wél aanhang, ook onder politici. Tegen deze, niet-imaginaire categorie keert de Regeringsverklaring zich evenwel niet.

Er zijn meer van die vanzelfsprekendheden in de Regeringsverklaring te vinden. De paragraaf over de profijtgedachte bijvoorbeeld. De gedachte dat „bevordering van een redelijker inkomensverdeling beter kan plaatsvinden door overdrachten in geld — waardoor de consumptievrijheid intact blijft — dan door reducties op prijzen, waarvan ook velen profiteren die daaraan redelijkerwijs geen behoefte hebben” is reeds jaren gemeengoed, zoals de Regeringsverklaring zelf trouwens aangeeft. In de Miljoenennota 1967 bijvoorbeeld is over deze problematiek een interessante beschouwing te vinden van de toenmalige minister van Financiën,

Vondeling. En was het destijds ook niet de heer Biesheuvel die nogal wat moeite had met de profijtgedachte? Er is reden om aan te nemen dat zijn, kennelijk inmiddels gewijzigde inzichten op dit punt, geen parallel vinden in mogelijk, maar dan spiegelbeeldig, gewijzigde denkbeelden van anderen over deze zaak.

Dat velen nog niet zo staan te trappelen van ongeduld om de profijtgedachte op grotere schaal te gaan toepassen, is waarschijnlijk niet gelegen in afkeer jegens die gedachte zelf (het belerende en docerende toontje van de Regeringsverklaring is hier dan ook volstrekt overbodig). De oorzaak van die reserve schuilt veeleer in de wetenschap, dat er nogal wat schort aan de belangrijke voorwaarde voor een meer consequente toepassing van het profijtbeginsel, namelijk een betere inkomensverdeling. Maar daarover is de Regeringsverklaring opmerkelijk zwijgzaam.

Het zijn niet zozeer de passages zelf over deze zaken, die je een wat laffe smaak in de mond bezorgen, alswel de centrale plaats die de bezuinigings- en profijtfilosofie in deze Regeringsverklaring inneemt. Het vanzelfsprekende lijkt tot beginsel verheven. Het is allemaal wat overgedoseerd. Achtereenvolgende Kabinetten zijn reeds jaren bezig de marktdemocratie meer ingang te doen vinden in de overheidshuishouding, zonder veel ophef. Het nu voor te stellen alsof met „de veelbesproken herwaardering van overheidsuitgaven” een nieuwe weg wordt ingeslagen is beslist overdreven, zo ook de vele woorden die aan de profijtgedachte in deze Regeringsverklaring worden gewijd.

Het is bovendien niet voor de eerste maal dat de overheid gedwongen is met haar middelen te woekeren. Meer Kabinetten zagen zich voor die opgave gesteld en trachtten daartoe o.a. aan de kant van de niet-belastingontvangsten enig soelaas te vinden. Ook hier is dus weinig nieuws onder de zon.

Ietwat cryptisch is de volgende passage uit de Regeringsverklaring: „Met de versterking van de profijtgedachte beoogt het kabinet extra bronnen van draagkracht aan te boren. Het beschouwt deze gedachte dan ook niet als tegengesteld aan het draagkrachtbeginsel, maar veeleer liggend in het verlengde daarvan”. Als dit uitgelegd mag worden als een voornemen om de profijtgedachte slechts toe te passen voor zover en wanneer zij ligt in het verlengde van het draagkrachtbeginsel, kan men daar weinig tegenin brengen. Er is echter de afgelopen weken nogal wat te doen geweest om beleidsvoornemens, waaruit een duidelijk voornemen sprak het profijtbeginsel ook toe te passen in gevallen waarin het juist een aantasting van het draagkrachtbeginsel zou kunnen betekenen.

Met andere woorden, deze beide beginselen liggen niet altijd in elkaars verlengde, doch zijn ook vaak contrair. Als de geciteerde passage inhoudt dat toepassing in de laatste gevallen wordt uitgesloten, mogen we wat geruster de aangekondigde concretisering van het beleid (in de begroting voor 1972) afwachten.

De dubbele belastingheffing op dividenden

MR. J. C. K. W. BARTEL

De dubbele heffing op dividenden is bij de parlementaire behandeling van de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 onderwerp van uitvoerige discussie geweest. Deze discussie werd onderbroken in afwachting van nadere gegevens en beschouwingen door aanvaarding van een motie-Scholten. Op 13 oktober 1970 boden de bewindslieden van Financiën een Nota over de dubbele heffing aan de Tweede Kamer aan. In dit artikel wordt een korte schets van de inhoud van de Nota gegeven en wordt een tweetal reacties vanuit het bedrijfsleven op de Nota besproken. De auteur is wetenschappelijk medewerker aan de Nederlandse Economische Hogeschool voor het belastingrecht.

Op 13 oktober 1970 brachten de bewindslieden Witteveen en Grapperhaus op verzoek van de Tweede Kamer een Nota inzake de heffing van vennootschapsbelasting en inkomstenbelasting van uitgedeelde vennootschapswinsten, de zgn. *Nota dubbele heffing*, uit¹. De dubbele heffing op dividenden ontstaat, doordat in Nederland de gehele, door een NV behaalde winst, eerst wordt belast met vennootschapsbelasting en de aan de aandeelhouders uitgekeerde winst vervolgens wordt getroffen door inkomstenbelasting. Dit stelsel is historisch verklaarbaar, maar vanaf de invoering aan het eind van de vorige eeuw is de heffing onderwerp geweest van aanhoudende kritiek en discussie. De discussie werd in de afgelopen periode nog verhevigd, omdat verschillende ons omringende staten stelsels invoerden, waarbij de dubbele heffing op enigerlei wijze werd verzacht. De ontwikkelingen binnen de Europese Gemeenschap maken het bovendien aannemelijk dat binnen afzienbare tijd ook Nederland een stelsel zal moeten invoeren, waarin een zekere verzachting van de dubbele heffing is verwerkt.

Deze stelsels voor verzachting van de dubbele heffing zijn

in de sfeer van de NV:

- a. het zgn. gedifferentieerde tarief waarbij de uitgedeelde winsten aan een lager tarief van de vennootschapsbelasting zijn onderworpen dan de ingehouden winsten. Dit stelsel geldt thans in West-Duitsland en buiten de Europese Gemeenschap o.a. in Noorwegen;
- b. de vrijstelling van een primair dividend, waarbij de primaire kapitaalbeloning voor het door de aandeelhouders ter beschikking gestelde kapitaal als aftrekpost in mindering op de winst van de NV mag worden gebracht. Dit stelsel geldt thans voor bepaalde emissies tijdelijk in België en buiten de Europese Gemeenschap in een bepaalde vorm o.a. in Zweden en Denemarken;

in de sfeer van de aandeelhouder:

- c. het zgn. belastingkrediet, waarbij de aandeelhouder de vennootschapsbelasting geheel of ten dele met de door hem verschuldigde inkomstenbelasting mag verrekenen. Dit stelsel geldt thans in Frankrijk en België.

In een tweetal artikelen hebben Drs. D. van der Hoeven en ik reeds eerder in dit tijdschrift modellen

ontwikkeld ten einde de budgettaire gevolgen van de invoering van de hierboven genoemde stelsels te kunnen kwantificeren en de noodzakelijke verhoging van het tarief van de vennootschapsbelasting te kunnen bepalen bij een budgettair neutrale invoering van een van de stelsels. Tevens wezen wij daarbij op enkele problemen, die bij het opstellen van de modellen tot uiting kwamen vooral ten aanzien van deelnemingsverhoudingen en internationale aspecten².

Nota dubbele heffing

In de hierboven genoemde Nota worden door de toenmalige bewindslieden het huidige stelsel en de stelsels van verzachting van de dubbele heffing uitvoerig onderling vergeleken. In het bijzonder wordt daarbij ingegaan op de verschillende belastingtechnische moeilijkheden bij invoering van een van de andere stelsels, met name op het terrein van de internationale verhoudingen. Met nadruk wordt gewezen op het feit, dat in het kader van de Europese Gemeenschap alleen een stelsel aanvaardbaar zal zijn, dat voldoet aan de eis van non-discriminatie, d.w.z. dat het stelsel:

- neutraal is ten aanzien van het in het eigen land dan wel in het buitenland investeren door ingezetenen en
- neutraal is ten aanzien van het investeren door ingezetenen dan wel door buitenlanders.

Het huidige stelsel voldoet aan deze eis. Investerings- en binnen- of buitenlandse vennootschappen, gedaan door binnen- of buitenlandse investeerders, worden op gelijke wijze en door dezelfde fiscale last getroffen.

Het gedifferentieerde tarief voldoet zonder bijzondere (forfaitaire) bepalingen niet aan deze eis. Het verlaagde tarief voor uitgedeelde winsten geldt om uitvoeringsredenen ook voor dividenden die toevloeden aan lichamen. Aangezien het de opzet is dat slechts een reductie wordt gegeven, indien de dividenden door natuurlijke personen genoten worden — alleen bij hen is sprake

¹ Zitting 1970-1971, 10955, dd. 13 oktober 1970.

² Mr. J. C. K. W. Bartel en Drs. D. van der Hoeven: *De dubbele heffing op dividenden. Wat kost verzachting ervan?* in „ESB” no. 2739 en 2740 van resp. 25-3-1970 en 1-4-1970.

van een dubbele heffing — kent het stelsel een zgn. naheffing van het verschil tussen het lage tarief bij uitdeling en het hoge tarief over de ingehouden winst, die wordt geheven bij het lichaam dat dividenden ontvangt. Het is duidelijk dat Nederland niet kan naheffen indien dividenden genoten worden door buitenlandse lichamen, waardoor een buitenlandse moeder-NV onder gunstiger, fiscale condities in Nederland zou kunnen werken dan een Nederlandse moeder-NV. Wil men deze discriminatie opheffen door de dividendbelasting niet of niet geheel terug te geven³, dan resulteert dit óf in een te zware heffing van buitenlandse particuliere aandeelhouders óf in een te lichte heffing van buitenlandse lichamen, tenzij men ten koste van een grote administratieve rompslomp de dividenden in het buitenland voldoende kan volgen en de teruggaaf van de dividendbelasting gericht kan beperken. Uit Duitse ervaringen is echter gebleken, dat het bij verdragsonderhandelingen meestal niet mogelijk is de teruggaaf van dividendbelasting disproportioneel te beperken. Soortgelijke problemen, als hier geschetst voor het gedifferentieerde tarief, gelden ook bij de invoering van de aftrek voor een primair dividend.

Bij het belastingkrediet liggen de problemen geheel anders, omdat de verlichting in de sfeer van de inkomstenbelasting gegeven wordt. Bij verdragsonderhandelingen behoeft een in eerste instantie tot een te hoog bedrag gegeven reductie niet worden teruggenomen, maar kan integendeel het geven van het belastingkrediet aan buitenlandse particuliere aandeelhouders als tegemoetkoming worden gehanteerd. In dit opzicht biedt het stelsel voordelen. De problemen liggen vooral bij de bepaling van de op de uitgedeelde winsten rustende vennootschapsbelasting, omdat ook van vennootschapsbelasting vrijgestelde of buitenlandse winst wordt uitgedeeld, waarvoor in het stelsel in beginsel geen verlichting nodig is of wordt geacht. Men kan deze problematiek op twee manieren oplossen:

a. door een „mengpercentage” te bepalen door het totaal van de te verrekenen vennootschapsbelasting te relateren aan het totaal van de uit te keren dividenden. Aandeelhouders van NV's met buitenlandse activiteiten worden hierdoor relatief bevoordeeld; aandeelhouders van NV's met alleen binnenlandse activiteiten relatief benadeeld;

b. door de NV te belasten voor een bedrag gelijk aan het door de aandeelhouders te genieten belastingkrediet over dividenden, die stammen uit niet in Nederland belaste winsten. Deze oplossing brengt een extra heffing mee, nl. het bedrag van het belastingkrediet dat van de NV wordt geheven met betrekking tot de dividenden die aan buitenlandse lichamen (en evt. aan particuliere aandeelhouders, afhankelijk van de verdragspolitiek) worden uitgedeeld.

Beide oplossingen werken discriminatoir. Frankrijk past thans in het stelsel van belastingkrediet oplossing b toe, terwijl het bovendien aan buitenlandse particuliere aandeelhouders geen restitutie ter grootte van het belastingkrediet geeft, hetgeen op grote bezwaren stuit bij de EG-partners. In een aantal verdragen heeft Frankrijk de discriminerende werking verzacht.

In de Nota komen de bewindslieden tot de conclusie, dat, hoewel zij een zekere voorkeur zouden hebben voor de aftrek van een primair dividend, op grond van de internationale problematiek voor Nederland het huidi-

ge stelsel het meest aangewezen stelsel is. De bijzondere positie van Nederland met de vele internationale concerns maakt toepassing van het belastingkrediet door de aanvullende heffing als besproken onder b minder aantrekkelijk, terwijl de aanvullende beperking van de teruggaaf dividendbelasting bij de overige stelsels in verdragsonderhandelingen niet te bedingen lijkt. Deze conclusie wordt nog versterkt door het feit dat Prof. Van den Tempel, die in opdracht van de Europese Commissie over dit onderwerp een studie maakte, tot dezelfde conclusie kwam⁴.

Budgettaire aspecten

In de Nota wordt niet ingegaan op de budgettaire aspecten. In de voorbeelden wordt uitgegaan van een gelijkblijvende totaalopbrengst met verwaarlozing van de dividendstroom van en naar het buitenland. De voorbeelden, die in par. 3 van de Nota worden gegeven, geven dan ook een onvoldoende indicatie van de tariefstijging van de vennootschapsbelasting bij invoering van een van de stelsels van verzachting van de dubbele heffing. Voor „alternatieve” becijferingen moge ik verwijzen naar de eerder genoemde artikelen van Van der Hoeven en mij in *ESB* no. 2739 en 2740.

De Nota is, na onderwerp van een uitvoerig debat in een vergadering van de Vereniging voor Belastingwetenschap⁵ te zijn geweest, nu weer in de actualiteit gekomen door een tweetal reacties uit het bedrijfsleven. Op 28 mei 1971 richtte de Raad voor het Midden- en Kleinbedrijf (RMK) zich in een adres tot de leden van de Vaste commissies voor Financiën en voor de Middenstand van de Tweede Kamer en in juli 1971 publiceerde de Raad van Nederlandse Werkgevers VNO/NCW een brochure *Dubbele druk*, waarin de reactie van het VNO/NCW op de *Nota dubbele heffing* geformuleerd is.

³ *De dividendbelasting van 25% wordt ingehouden door de NV bij uitbetaling van de dividenden. De dividendbelasting is in de binnenlandse verhouding een voorheffing op de inkomstenbelasting of de vennootschapsbelasting en heeft dus geen zelfstandige betekenis. In de buitenlandse verhouding is de dividendbelasting eindheffing; op de uitgaande dividenden rust dus 25% belasting. Bij een aantal verdragen is het percentage van 25 teruggebracht, veelal tot 15 voor de beleggingsdividenden en tot 0 of 5 voor de deelnemingsdividenden, indien de verdragspartner tot eenzelfde concessie bereid bleek m.b.t. de door hem geheven dividendbelasting. Het blijkt niet mogelijk in de onderhandelingen, indien de dividendbelasting tevens de functie van naheffing heeft, tot een disproportionele concessie bij de verdragspartner te komen, waardoor de ene staat met een geringere teruggaaf dividendbelasting aan zijn ingezetenen genoeg neemt dan de andere staat, die de dividendbelasting tevens als naheffing hanteert.*

⁴ *Het rapport van Prof. Dr. A. J. van den Tempel: „Vennootschapsbelasting en inkomstenbelasting in de Europese Gemeenschappen”, is als bijlage IV bij de „Nota” gevoegd.*

⁵ *Het stenografische verslag van de inleiding van Prof. Van den Tempel en het debat is uitgegeven als „Geschrift 128” van de Vereniging voor Belastingwetenschap.*

In de problematiek kunnen een drietal complexen worden onderscheiden. In de eerste plaats rijst de vraag of de totale belastingdruk op de winsten van de NV, bestaande uit de vennootschapsbelasting over de gehele winst en de inkomstenbelasting over de uitgekeerde winst, in vergelijking met de druk van de inkomstenbelasting op de winsten van de particuliere ondernemer te hoog is. Indien men deze vraag bevestigend beantwoordt, brengt een matiging van druk — waarbij het er in beginsel niet toe doet welke methode van verzachting wordt gekozen — een budgettaire verlies met zich mee, waarvoor of ruimte in het budget aanwezig moet zijn of andere belastingen verhoogd moeten worden.

In de tweede plaats is er het probleem hoe de belastingdruk op de winst van de NV moet worden verdeeld over de beide delen van het tweespan vennootschapsbelasting-inkomstenbelasting. Indien men de huidige verdeling niet juist acht, bijv. omdat de uitgedeelde winst volledig zowel door de vennootschapsbelasting als door de inkomstenbelasting wordt getroffen, brengt een verandering in de regeling bij een gelijke totaalopbrengst een belastingdrukverschuiving met zich mee tussen de NV's onderling en/of tussen de NV's en hun aandeelhouders. De enige wijze waarop een dergelijke herverdeling plaats kan vinden is door wijziging van het vennootschapsbelastingtarief, aangezien wijziging van het inkomstenbelastingtarief, door het veel ruimere object van de inkomstenbelasting dan dividenden alléén, niet mogelijk is.

Tenslotte rijst in de derde plaats de vraag of het object van de vennootschapsbelasting — de door de NV behaalde winst — in de Wet wel juist is bepaald, omdat de primaire beloning voor het ter beschikking stellen van kapitaal door de aandeelhouders niet aftrekbaar is, terwijl deze beloning bedrijfseconomisch wel tot de kosten gerekend wordt. Indien men deze correctie op het fiscale winstbegrip nodig acht⁶ kan het budgettaire verlies gedekt worden door verhoging van de vennootschapsbelasting zelf of van andere belastingen. Tot deze derde categorie van juiste belastingobjectbepaling hoort ook de opvatting, dat de heffing van de vennootschapsbelasting behoort aan de staat waar de NV is gevestigd en de heffing van de inkomstenbelasting over de dividenden aan de staat waar de aandeelhouder woont. Dit houdt in dat, wanneer de woonplaatsstaat van de aandeelhouder van oordeel is, dat een verlichting van de heffing van de inkomstenbelasting op dividenden gegeven moet worden, de reductie niet mag worden teruggenomen, indien de staat waarin de NV gevestigd is niet of niet tot een even hoog bedrag gebruik maakt van zijn recht om over de winst van de NV te heffen. Zowel voor dividenden van binnenlandse NV's als voor dividenden van buitenlandse NV's zal dezelfde reductie in de inkomstenbelasting gegeven dienen te worden⁷.

Het is duidelijk dat men in de discussie tot eenzelfde voorkeur kan komen voor een bepaald stelsel, hoewel men van een verschillend uitgangspunt start. Invoering van de aftrek van een primair dividend kan men wenselijk achten, omdat men de totale druk op de winst van de NV te hoog acht, maar ook omdat men een verschuiving van druk tussen kapitaalintensieve en loonintensieve NV's wenst of omdat men een correctie op het object van de vennootschapsbelasting voorstaat. Het gevolg van deze verschillende uitgangspunten is,

dat men bij invoering van de aftrek van het primaire dividend het budgettaire verlies wil opvangen door resp. verhoging van andere belastingen dan de vennootschapsbelasting, verhoging van de vennootschapsbelasting en verhoging van de vennootschapsbelasting en/of andere belastingen. Evenzo kan men invoering van het belastingkrediet voorstaan omdat men een verlichting van de totale druk wenst, maar ook omdat men een belastingdrukverschuiving tussen de NV en de aandeelhouders ten laste van de NV en ten gunste van de aandeelhouders wenselijk acht. Ook dan verschilt de wijze van neutralisering van het budgettaire verlies; in het eerste geval dient verhoging van andere belastingen dan de vennootschapsbelasting plaats te vinden, in het tweede geval verhoging van de vennootschapsbelasting. Wanneer — zoals veelal geschiedt — in de discussie het budgettaire aspect verwaarloosd wordt, komen de oorspronkelijke uitgangspunten niet voldoende tot uiting en wordt de discussie ondoorzichtig, omdat de discussianten verschillende doelstellingen nastreven.

Reactie Raad van Nederlandse Werkgevers

In de Nota gaan de bewindslieden uitdrukkelijk uit van het hierboven genoemde tweede complex. Zij onderzoeken of bij een gelijkblijvende totaalopbrengst een meer rechtvaardige verdeling over de beide delen van het tweespan vennootschapsbelasting-inkomstenbelasting mogelijk is dan in het huidige stelsel.

In de brochure van het VNO/NCW wordt, waar gesproken wordt van mitigering van de dubbele heffing, steeds bedoeld verlichting van de totale druk op de winst van de NV. De reactie van het VNO/NCW is één groot pleidooi voor deze verlichting van de totale druk, maar gaat daardoor enigszins langs de opzet van de Nota heen. De belangrijkste conclusies van het VNO/NCW zijn:

„Het uitgangspunt van de Nota, waarbij de totale belastingopbrengst van vennootschaps- en inkomstenbelasting op eenzelfde niveau wordt gehandhaafd als thans onder het huidige stelsel, acht de Raad een miskennen van de grondgedachte om de aanwezige dubbele druk op uitgedeelde winst te verzachten. Wil een reële verlichting van de dubbele druk tot stand komen, dan is het naar oordeel van de Raad noodzakelijk de behoefte aan budgettaire compensatie te bevredigen buiten de vennootschapsbelasting en buiten de inkomstenbelasting van dividenden.

Naar het oordeel van de Raad behoort aan de volgende aspecten een belangrijke betekenis te worden toegekend:

1. ongerechtvaardigde discrepantie tussen de druk op winst, behaald in een persoonlijke onderneming, en op uitgekeerde winst van een NV dient te worden vermeden;
2. de fiscale belemmeringen van een evenwichtige opbouw van de financieringsstructuur van NV's dienen zoveel mogelijk te worden weggenomen;

⁶ Prof. Dr. B. Schendstok en Prof. Dr. D. Brüll, o.a. in debat „Geschrift 128”.

⁷ Drs. K. van der Heeden: *Belastingbeschouwingen*, okt. 1970; Prof. J. E. A. M. van Dijk, A. F. Tuk en Dr. N. Nobel in debat, „Geschrift 128”.

3. in internationale verhoudingen dient zoveel mogelijk aan de regels van non-discriminatie te worden voldaan.

Gelet op het vorenstaande is de Raad van mening, dat het naar voren schuiven van één bepaald stelsel met uitsluiting van de overige niet steeds de in de praktijk meest aanvaardbare oplossing zal brengen. Het komt de Raad voor dat met het huidige stelsel als uitgangspunt het verzachten van de dubbele druk zowel kan worden gezocht in de richting van een belastingkrediet als in die van de aftrek van een primair dividend.

Gedacht zou kunnen worden aan de invoering van een belastingkrediet waarbij evenwel de bezwaren van het Franse stelsel zoveel mogelijk dienen te worden ondervangen door de verrekening uit te breiden tot uit het buitenland komende dividenden. Via verdragsonderhandelingen zullen de budgettaire gevolgen naar redelijke maatstaven moeten worden verdeeld.

Het stelsel van het primaire dividend heeft het voordeel dat dit aanvullend in het huidige stelsel kan worden toegepast en dat hiermede op beperkte schaal kan worden begonnen; een primair dividend zou bijv. aanvankelijk alleen kunnen gelden voor nieuwe emissies. Tevens wordt met de invoering van een stelsel van primair dividend aan het bezwarende probleem van het verschil in fiscale behandeling van risicomidrend en risicodragend kapitaal tegemoet gekomen. In geval het huidige stelsel onverkort blijft gehandhaafd, zal het tarief van de vennootschapsbelasting moeten worden ter verlichting van de dubbele druk", aldus de Raad.

Bij deze conclusies wil ik een tweetal kanttekeningen plaatsen. Een budgettaire neutrale invoering van een stelsel van verzachting van de dubbele heffing is voor het „bedrijfsleven in zijn geheel" niet interessant, omdat dit slechts een belastingdrukverschuiving tussen de NV's onderling en/of tussen de NV's en de aandeelhouders met zich brengt. Deze belastingdrukverschuiving vindt bij invoering van het gedifferentieerde tarief, het belastingkrediet of de aftrek van het primaire dividend, indien minder dan het primaire dividend wordt uitgekeerd, plaats ten gunste van NV's die relatief veel winst uitkeren (in het algemeen de open NV's) en ten laste van de NV's die relatief weinig winst uitkeren (in het algemeen de besloten NV's). Bovendien zal, indien in de buitenlandse verhouding onvoldoende compensatie kan worden bedongen, het Nederlandse bedrijfsleven zwaarder worden belast dan onder het huidige stelsel, zij het dat ook deze last ongelijk verdeeld zal worden afhankelijk van de forfaitaire regelingen, die zullen gaan gelden voor de NV's met buitenlandse filialen of deelnemingen en voor de binnenlandse filialen en deelnemingen van buitenlandse NV's.

Het is dan ook begrijpelijk dat het VNO/NCW een budgettaire neutrale invoering van enig stelsel afwijst en een verlaging van de totale druk wenst. Door onvoldoende duidelijke begripsomschrijvingen en het tevens dooreen bepleiten van desiderata, behorende tot de hierboven omschreven derde categorie, hebben de motieven en conclusies in de beknopte brochure echter aan overzichtelijkheid, en daarmee aan kracht, ingeboet.

Een tweede opmerking betreft de in de brochure gehanteerde regels van non-discriminatie. Uit de zinsnede: „Eerder is reeds opgemerkt dat zowel het stelsel van het gedifferentieerde tarief als bij het belasting-

krediet de verhouding met het buitenland niet zodanig mag zijn geregeld dat op dividend, uitgekeerd aan buitenlandse aandeelhouders, een hogere belasting drukt dan ingeval geen mitigeringsstelsel zou gelden" (blz. 12/13, vgl. ook blz. 7/8), zou men kunnen afleiden dat de eis van non-discriminatie wordt gerelateerd aan de verhoudingen vóór de invoering van een stelsel, waarbij de totale druk verlicht wordt. Bij de invoering van een dergelijk stelsel zou enerzijds het budgettaire verlies niet gedeeltelijk mogen worden verhaald op het buitenland, maar zouden anderzijds de buitenlandse aandeelhouders ook niet behoeven te profiteren van de verlichting van belastingdruk. Dit is m.i. een andere opvatting dan die welke door de bewindslieden en binnen de EG wordt gevolgd.

Reactie van de Raad voor het Midden- en Kleinbedrijf

Het adres van de RMK blijft wel binnen het kader van de *Nota dubbele heffing*. Zoals reeds is opgemerkt zal bij een budgettaire neutrale invoering een belastingdrukverzwaring voor de kleine besloten NV's optreden, aangezien deze relatief weinig winst uitdelen. Op grond van deze ongunstige gevolgen voor de besloten NV's achten de bewindslieden het wenselijk een mogelijkheid te geven om te opteren voor toepassing van de „transparence fiscale"⁸. D.w.z. dat deze NV's niet meer vallen onder de vennootschapsbelasting, maar dat de gehele winst (en dus ook de ingehouden winst) bij de aandeelhouders naar evenredigheid door de inkomstenbelasting wordt getroffen. Uitdeling van winst leidt nadien dan uiteraard niet meer tot heffing van inkomstenbelasting.

In het adres van de RMK wordt de wenselijkheid van het geven van een, optiemogelijkheid voor toepassing van de „transparence fiscale" onderstreept. Hierdoor zou het midden- en kleinbedrijf kunnen profiteren van de civielrechtelijke voordelen van de NV-vorm zonder de fiscale nadelen van een zwaardere totale belastingdruk in vergelijking met de heffing van de inkomstenbelasting op de winsten van een particuliere ondernemer. Tevens pleit de RMK — en dat is een nieuw aspect in de discussie — voor een gefacilieerde ontbinding van de NV (geruisloze overgang naar een eenmanszaak, firma of commanditaire vennootschap), waardoor de rechtsvorm van een midden- of kleinbedrijf zonder fiscale belemmeringen kan worden aangepast aan veranderde verhoudingen.

De faciliteit zou het spiegelbeeld vormen van de zgn. geruisloze overgang van een eenmanszaak of firma naar een NV (art. 18 IB '64). Bij de geruisloze overgang wordt de inkomstenbelastingclaim, die rust op de stille reserves en goodwill van de eenmanszaak of firma niet afgerekend, maar omgezet in een vennootschapsbelastingclaim. Belastingtechnisch is dit aldus geregeld, dat de NV de boekwaarden van de eenmanszaak of firma ten tijde van de overgang moet aanhouden. Evenzo zou bij een gefacilieerde ontbinding onder door de Minister van Financiën te stellen voorwaarden de vennootschapsbelastingclaim, die rust op de stille reserves en goodwill van de NV, kunnen worden omgezet in een inkomstenbelastingclaim door het aanhouden van dezelfde boekwaarden door de eenmanszaak als bij de NV ten tijde van de ontbinding.

⁸ Par. 6.2 „Nota dubbele heffing".

Coalitie en competitie

DRS. W. TOP*

In het kader van het debat over het artikel „De overgangsjaren van de Nederlandse arbeidsverhoudingen” van Drs. A. Peper¹ zou ik nader willen ingaan op een flank van deze twistappel, die naar mijn mening een, door in-consequenties veroorzaakte, kneuzing vertoont. Het gaat me om de mengeling van voorspelling en aanbeveling van een op het zogenoemde *coalitiemodel* gebaseerde opzet van het Nederlandse stelsel van arbeidsverhoudingen, die Peper aan het eind van zijn artikel pleegt.

Om te beginnen — en niet meer dan om een ingang te vinden voor mijn bijdrage in het debat — treft het me dat Peper op een aantal plaatsen in zijn artikel op een vertrouwenscrisis wijst onder de partijen (regering, werkgevers, werknemers) in het Nederlandse sociaal-economische besturingssysteem. En aan zijn pleidooi voor een vrije loonvorming legt hij dan als het ware de aanmoediging ten grondslag dat met name de regering vertrouwen heeft te stellen in de vakbeweging en dus niet met de loonmaatregel had moeten komen.

Deze benadering bevreemdt me, want anderzijds steekt Peper niet onder stoelen of banken dat hij niet goed voeling kan krijgen met het zogenoemde integratiemodel en diens stigmatiserende begrippen als „overleg”, „samenwerking”, „consensus” en „algemeen belang”. Nee, hij toont een onmiskenbare voorkeur voor een conflictbenadering, welke voorkeur hij uitwerkt in een model dat gebaseerd is op „onderhandelingen”, „geprofileerde belangenposities”, „strijd en bemiddeling” en wat dies meer zij.

De reden voor mijn bevreemding zit hem in de omstandigheid dat een categorie als „vertrouwen” mij geheel

lijkt toe te behoren aan het integratiemodel. Een steeds weer van de daken geschald adagium als „je moet mekaar vertrouwen” stamt nu juist zo bij uitstek uit het kamp van de integratiemoralisten.

Mijns inziens moet er dus iets mis zijn in de gedachten-gang van Peper; binnen een conflictbenadering ga je niet uit van vertrouwen maar van (al dan niet of meer of minder georganiseerd) wantrouwen. Het probleem is voor mij dan ook niet dat een regering de vakbeweging wantrouwt, maar de wijze waarop zo'n regering dit wantrouwen gestalte geeft. De (voormalige) regering mag de vakbeweging best wantrouwen, althans reserves in acht nemen — graag zelfs, we zijn allemaal behept met menselijk tekort —, maar ze moet dit alleen niet in een loonmaatregel vorm geven. Juist gezien de goede analyse die Peper van de ontwikkeling der arbeidsverhoudingen geeft, is een loonmaatregel morrelen aan de marge en werkt ze

* De schrijver is socioloog bij de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Vakcentrales te Utrecht.

¹ Drs. A. Peper: *De overgangsjaren van de Nederlandse arbeidsverhoudingen*, in: „ESB” van 13 januari 1971; Prof. Mr. N. E. H. van Esveld, Drs. A. Peper: *Nogmaals: overgangsjaren arbeidsverhoudingen*, in „ESB” van 17 februari 1971; Drs. R. P. Haveman: *Overgang naar industriële arbeidsverhoudingen*, in „ESB” van 12 mei 1971; Prof. Mr. N. E. H. van Esveld: *Samenwerking en conflict*, rubriek *Deze Maand*, in „Sociaal Maandblad Arbeid” van mei 1971; Drs. A. Peper: *De moeilijke overgangsjaren*, rubriek *Maatschappijspiegel*, in „ESB” van 26 mei 1971.

Een bijzonder probleem wordt gevormd door het feit dat de fiscus ook een inkomstenbelastingclaim heeft op reeds in de vennootschapsbelasting betrokken, maar nog niet uitgedeelde winsten van een NV. Bij een geruisloze ontbinding zal dus afgerekend moeten worden met het verschil tussen de boekwaarden en het gemiddeld op de aandelen gestorte kapitaal (vgl. art. 25, lid 1 letter e IB '64). Bij een geruisloze ontbinding behoeft uiteraard de inkomstenbelastingclaim, die rust op het verschil tussen de waarde in het economische verkeer van de activa en passiva en de boekwaarden, niet te worden afgerekend, omdat die claim te zamen met de vennootschapsbelastingclaim wordt omgezet in de hiervoor omschreven doorgeschoven inkomstenbelastingclaim op de stille reserves en goodwill (vgl. het spiegelbeeld bij art. 18 IB '64).

De RMK stelt voor de inkomstenbelastingclaim op het verschil tussen de boekwaarden en het gemiddeld op de aandelen gestorte kapitaal te doen afrekenen tegen 20%. Bij de beoordeling van dit percentage dient men rekening te houden met het feit, dat de contante waarde van de inkomstenbelastingclaim op de ingehou-

den winsten (max. 40%, zie art. 57 IB '64) tendeert naar nihil, omdat een NV zolang er nog reserves zijn in het algemeen niet zal liquideren. Van groter betekenis is de aanmerkelijk-belangheffing van 20% over de koerswinst behaald bij verkoop van aandelen door (groot-)aandeelhouders van een NV (art. 39 e.v. IB '64). Deze aanmerkelijk-belangheffing vervalt na de geruisloze ontbinding. Gelet op de actuele waarde van de beide claims, waarbij bedacht dient te worden dat in beginsel de geheven aanmerkelijk-belangheffing gerestitueerd wordt bij liquidatie (art. 59 IB '64), lijkt het voorgestelde percentage van 20 aanvaardbaar.

De voorstellen van de RMK, die in het adres nader zijn gemotiveerd, lijken mij een waardevolle bijdrage te vormen voor het oplossen van bepaalde problemen in het midden- en kleinbedrijf. Deze voorstellen dienen diepgaand bestudeerd te worden, zeker indien door het invoeren van een stelsel van verzachting van de dubbele heffing, het tarief van de vennootschapsbelasting verhoogd wordt.

J. C. K. W. Bartel

averechts.

Ik zou me nu tot taak willen stellen in het vervolg van mijn verhaal deze inconsequentie — zij is slechts illustratief voor diepere inconsequenties in een aanbeveling van het coalitiemodel in deze tijd — te overwinnen. Daartoe haak ik in op de afwijzing van Peper van de Publiekrechtelijke Bedrijfsorganisatie (PBO) en pleitbezorging van een systeem van vrije loonvorming waarin het arbeidsvoorwaardenoverleg — op een bemiddelende rol van overheidswege na — weer geheel in een privaatrechtelijke sfeer wordt gebracht. Ik denk hier namelijk anders over. Voor een rechtvaardiging van mijn kritiek op een „verprivaatrechtelijking” van de arbeidsverhoudingen heb ik een aanloop nodig, die uitbreiding geeft aan uiteenzettingen van Peper over het coalitiemodel.

Vierspan van modellen

Populair is momenteel het onderscheid tussen integratie en conflict. Maar er moet langzamerhand toch erkend worden dat een dergelijk onderscheid te mager is voor het verkrijgen van een zo werkelijkheidsgetrouw mogelijk inzicht in met name de gegevens en potenties van de sociaal-economische besturingsstructuur. Onderscheidingen werken weliswaar altijd op de grens van het toelaatbare verenigend, maar een verfijning kan nooit kwaad. En in feite brengt Peper al een verfijning aan door het coalitiemodel te introduceren, dat toch bedoeld is als een alternatief tussen integratie en conflict.

Ik zou een stap verder willen gaan en wel als volgt. In het verband van het onderscheid tussen integratie en conflict wordt ook vaak het onderscheid tussen *harmonie* en *conflict* gebruikt. En de laatste tijd wil verder op datzelfde spoor het onderscheid tussen *coöperatie* en *competitie* de ronde doen. Steeds worden deze begrippen paarsgewijs als synoniemen aangewend: integratie, harmonie, coöperatie enerzijds en conflict, competitie anderzijds. De vraag is of dit wel kan.

In de eerste plaats zou ik het begrip integratie in deze discussie willen elimineren. Mij lijkt dat het immer om integratie gaat. Menselijk samenleven is één onafgebroken integreren en herintegreren, d.w.z. ontwerpen, nastreven, verwezenlijken, belevén van een bepaalde (sociale) *modus vivendi*. Hoe scherp de tegenstellingen en botsingen ook mogen zijn — er gaat steeds een poging tot „orde op zaken stellen” in menselijke verhoudingen in schuil, m.a.w. tot een kort- of langduriger *bestendinging* van zulke verhoudingen. Zelfs anarchie is een vorm van geïntegreerdheid, al is het in dit geval een bestendinging van het onbestendige. Het gaat bij integratie om een bepaalde evenwichtssituatie en deze situatie kan harmonieus of conflictueus, coöperatief of competitief zijn. Integratie reikt over de hier in het geding zijnde polariteiten heen en daarom moet nu maar van het gebruik van het begrip worden afgezien.

Verder lijkt het me niet moeilijk in te zien dat een opgespannen-voet-met-elkaar-staan een met-elkaar-samenwerken niet uitsluit (conflict en coöperatie verdragen elkaar onder bepaalde condities wel), evenmin als een het-goed-met-elkaar-kunnen-vinden een elkaar-op-z'n-nummer-zetten dat doet (harmonie en competitie kunnen samen-gaan).

Gaan we van deze — toegegeven, wat simpele — voorstelling van zaken uit, dan geloof ik de volgende eerder toegezegde verfijning in het gebruik van (sociale) modellen te kunnen aanbrenge. Daartoe plaatsen we de beide

onderscheidingen harmonie-conflict en coöperatie-competitie haaks op elkaar. Dit levert dan vier „velden” op, die elk als de lokalisering van modellen in de ook door Peper gehanteerde betekenis kunnen worden opgevat:

- (1) een harmonie-coöperatie-veld met verder te noemen: het *harmoniemodel*;
- (2) een harmonie-competitie-veld met verder te noemen: het *competitiemodel*;
- (3) het conflict-coöperatie-veld met verder te noemen: het *coalitiemodel*; en
- (4) het conflict-competitie-veld met verder te noemen: het (eigenlijke) *conflictmodel*.

Omdat in het korte bestek van een artikel als dit, deze modellen niet uitputtend kunnen worden toegelicht, beperk ik me tot een wat lukraak illustreren ervan.

Samenspel, tegenspel, overspel en spelbreuk

Wat Peper integratiemodel noemt, komt in dit modellen-vierspan als harmoniemodel te voorschijn. Het betreft hier een model van samenleven tussen gelijkgezinde partijen (personen en/of groepen), die in eensgezindheid hun (sociale) „huishouding” regelen. In het harmoniemodel komt het hoofdzakelijk aan op de goede trouw, de goede wil, het wederzijdse vertrouwen van de participanten in het groepsverband of sociale systeem. Het uitgangspunt is dat de goede bedoelingen een juiste gang van zaken waarborgen, zodat allerlei geëxpliciteerde (i.c. geschreven) codes en sancties achterwege kunnen blijven. Het harmoniemodel vertegenwoordigt een zeer nadrukkelijke vorm van *samen-spel*.

In het competitie-model wordt het *onvoorwaardelijke* vertrouwen van daarnet teruggebracht tot *voorwaardelijk* vertrouwen. Weliswaar is er in principe vertrouwen op grond waar van binnen het sociale systeem geen bezwaren bestaan tegen het overdragen van beslissende bevoegdheden op enkelen uit de groep, maar men behoudt zich toch allerlei controle- en correctiemogelijkheden voor, gecodificeerd en geïnstitutionaliseerd in reglementen en organen. Hierdoor ontstaat wat men in de wandeling „dualisme” noemt; binnen het competitie-model zal men altijd tenminste twee geleidingen vinden, die in een soort controleur-gecontroleerde-relatie ten opzichte van elkaar staan.

Een voorbeeld van het competitie-model vindt men in het parlementaire stelsel: een (controlerende) volksvertegenwoordiging naast en tegenover de regering. Ook in menige verenigingsstructuur vindt men dit dualisme terug (algemene ledenvergadering versus verenigingsbestuur). Het harmonie-element is uitgedrukt in het feit dat partijen — in het algemeen: bestuur en vertegenwoordiging — onderling afhankelijk zijn door een taakverdeling (beleid en controle). Niettemin is er sprake van een zekere concurrerende verhouding tussen beide — een patroon van spel en *tegenspel*, dat het geheel een competitief karakter verleent. Een geformaliseerde scheiding van verantwoordelijkheden geeft hier vaste voet aan.

Bij het coalitiemodel verkeert het competitieve voorwaardelijke vertrouwen in een voorwaardelijk *wantrouwen* (dat zo meteen, bij het conflictmodel, onvoorwaardelijk wordt) de partijen houden al hun mogelijkheden om hun situatie in eigen hand te houden zorgvuldig open; de andere partij wordt nu in principe gewantrouwd. Er is binnen dit model maar één weg om tot elkaar te komen en dat is door onderhandelen, op voet

van gelijkheid. Nu staan partijen, als op een zuivere markt, werkelijk onafhankelijk van elkaar tegenover elkaar en het is alleen het besef dat ze het van elkaar moeten hebben, dat hen naar de onderhandelingstafel lokt om tot, liefst tijdelijke, afspraken te komen. In wezen is er een conflict, maar daaroverheen tracht men, eigenlijk een beetje tegen heug en meug, met elkaar in het reine te komen. Goed beschouwd is hier sprake van een *overspel*/toestand. Het zal, gezien het artikel van Peper, wel duidelijk zijn dat hij en ik het over deze schets van het coalitiemodel eens kunnen zijn.

Wat voor het harmoniemodel op de keper beschouwd het gezamenlijk besturen of medebesturen-van-Allen is (medebeslissingsrecht, directe democratie), voor het competitie-model het controleren van bestuurders door bestuurden of hun vertegenwoordigers (representatieve democratie) en voor het coalitiemodel het onderhandelen (vgl. het „georganiseerde overleg” over arbeidsvoorwaarden tussen werkgevers en werknemers), is voor het conflictmodel het ageren of de strijd. In actie tot en met revolutie zit het element *spelbreuk* dat kenmerkend is voor het conflictmodel. Er is geen streven meer het conflict door een coalitie te beheersen; — het conflict wordt uitgebuit. Het speelveld is geen „synarchie”, „pararchie”, „metarchie”², maar anarchie.

Liever het competitie-model

Na deze, noodzakelijk wat lange aanloop, kom ik tot een toelichting op de vraagtekens die ik plaats bij de „verprivaatrechtelijking” die Peper voorstaat, subsidiair in het vooruitzicht stelt. Hij richt zich hiervoor op het coalitiemodel. In afwijking hiervan lijkt het me beter ons bij een poging tot besturing van de bestaande maatschappelijke ontwikkelingen te laten leiden door het *competitie-model*. Wat betekent dit in concreto?

Me dunkt dat de Nederlandse arbeidsverhoudingen juist een voortgaande „verpubliekrechtelijking” zullen (moeten) ondergaan, en wel overeenkomstig dat competitie-model. En dan vooraf dit. Het feit dat ik hierbij het competitie-model aanhoud, betekent dat ik mij zeer beslist distantieer van de PBO in de huidige gedaante. Dit doe ik niet zozeer omdat ik op voorhand bezwaar zou hebben tegen harmonieconstructies, maar omdat de PBO een kunstmatige mengeling is van harmonie- en coalitiemodel. En de modellen zijn innerlijk wel zo consistent dat je niet allerlei elementen van het ene model officieel met elementen van het andere moet gaan mengen, willen ze redelijk functioneren. Het is fout om in beginsel twee conflicterende partijen op een hoop te gooien in een bestuursorgaan (o.m. bedrijfschapsbestuur) en verder met een harmonie-ethiek te doen of je neus bloedt³. Een overeenkomstig het competitie-model ingericht systeem van arbeidsverhoudingen zie ik als een „rechtsorde van de arbeid” waarin bedrijven (zelfbesturend) worden gerund door bedrijfsleidingen én bedrijfs-„parlementen”, bedrijfstakken (of andere, territoriaal dan wel functioneel gestructureerde, configuraties op het midden-niveau van het arbeidsbestel) door bedrijfschapsbesturen én bedrijfschaps-„parlementen”, en waarin landelijk — op SER-niveau — ook weer een bestuurlijk orgaan optreedt naast en tegenover een (controlerend) vertegenwoordigend orgaan. In zo'n systeem kunnen vakverenigingen zich ontpoppen als organisaties die kunnen worden vergeleken met de politieke partijen in het parlementaire stelsel; CAO's worden „wetten”.

Een uitwerking van dat systeem kan ik me nu niet toe-

staan⁴. Het is ook niet noodzakelijk, want waar het me om ging is aannemelijk te maken dat Peper op zijn minst eenzijdig is, zo niet fout zit met zijn oriëntatie op het coalitiemodel. Mijns inziens biedt de gedachte dat niet moet worden teruggeweken van een publiekrechtelijke vormgeving van de arbeidsverhoudingen, maar juist consequent naar zo'n vormgeving moet worden doorgestoten, een reëel alternatief dat geheel in de lijn ligt van de weg die met bijv. de ondernemingsraden (vgl. de bijdrage van Haveman, noot 1) en de meningsvorming rond de ondernemingsstructuur (Joegoslavisch systeem) is ingeslagen. Rest me ter nadere ondersteuning van mijn benadering nog iets te zeggen over die „diepere inconsequenties” in een oriëntatie op het coalitiemodel.

Diepere inconsequenties

Een vraag, die ik me direct al stel is, hoe Peper de door hemzelf geconstateerde groeiende noodzaak tot een planning op wat langere termijn rijmt met het „coalitie”-gegeven van de tijdelijke afspraak! Nee, het lijkt me geboden zulke planning aan een bepaalde club of instantie in handen te geven, maar dan wel duidelijk onder controle van betrokkenen te plaatsen; en daarmee zitten we in het competitie-model. „Contracten” van korte duur maken dan plaats voor „wetten” met langere adem.

Verder lijkt me er een zekere logica in de geschiedenis te zitten, die onthult dat er, in de volgende opeenvolging, een soort genetisch schema door conflictmodel, coalitiemodel, competitie-model en harmoniemodel heenloopt. Zeker waar het democratisering betreft zien we samenlevingsverbanden van een conflictfase uit via een coalitie- en een competitiefase tenderen naar een harmoniefase.

² „Anarchie” spreekt voor zichzelf (Grieks: an = niet, archoo = heersen). „Synarchie” wijst ook de weg vanzelf (eveneens Grieks: syn- van sun = samen, mede); samen heersen, medebesturen. „Pararchie” verwijst naar, opnieuw, het Grieks: para = langs, naast, bij, met een zijdelingse verwijzing naar het Italiaanse para = tegen (vgl. parallel, parachute); een aanduiding dus voor een sociaal systeem op competitiegrondslag. „Metarchie” verwijst wederom naar het Grieks: meta = mede, na, achter, om; mijns inziens een redelijke aanduiding voor een sociaal systeem op coalitiegrondslag, hoewel ik me voor beter aanbevolen houd).

³ De ondernemingsraad-oude-stijl vertoonde deze gebreken ook: een conflictverhouding gestalte geven in een harmonievorm. En ik meen zelfs dat het gevestigde georganiseerde overleg er mank aan gaat, voor zover afgesloten CAO's via mechanismen van een representativiteitsbeoordeling van vakverenigingen en een algemeen-verbindendverklaring van CAO's tot „algemene regelingen” uitgroeien, regelingen met een semi-publiekrechtelijk karakter, wat een diffusie van coalitie en competitie oplevert.

⁴ Mijnerzijds werden daartoe al bijdragen geleverd in o.m. de volgende publikaties: „Over de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie”, rapport van de Landelijke Sociale en Economische Werkgroep van D'66, april 1969; „Werknemer en vakbeweging”, rapport van het Wetenschappelijk Instituut van het NVV, november 1970 (par. 39, blz. 99-104); W. Top: Democratisering van het bedrijfsleven, in „Socialisme en Democratie”, van juli augustus 1965.

(vervolg op blz. 720)

Export en Welvaart

Nederland is een open volkshuishouding. Dit betekent, dat de welvaart van ons land in grote mate afhankelijk is van de internationale handel. Dit blijkt vooral uit de hoge im- en exportquote. Het is daarom verstandig, dat onder auspiciën van de Centrale Kamer voor Handelsbevordering te 's-Gravenhage een serie boekjes wordt uitgegeven, die het belang van de export voor de welvaart duidelijk moeten maken. Deze serie, „Export en Welvaart” geheten, verschijnt onder de redactie van Prof. Dr. A. Heertje. Er verschenen reeds drie deeltjes: *Export en welvaart, Financiering van de export* en *Nederland en de Euromarkt*¹. Verder zijn publikaties gepland over het internationaal georiënteerde marktonderzoek, het vervoerbeleid in de EEG, de valutaverhoudingen en de juridische aspecten van het exporteren.

In het eerste deeltje willen Prof. Dr. A. Heertje en Drs. N. Cohen niet ingaan op theoretische kwesties, maar proberen op eenvoudige en praktische wijze een beeld te schetsen van onze exportpositie en de te verwachten ontwikkeling daarvan. Zij hopen hierdoor, dat het boekje niet alleen gelezen zal worden door de velen, die in de exportindustrie werkzaam zijn, maar dat het ook dienstbaar is aan sommige takken van onderwijs. In het eerste hoofdstuk wordt een poging gedaan een schets te geven van de Nederlandse economie op lange termijn. Een belangrijke plaats in dit inleidende hoofdstuk speelt de economische politiek en haar doeleinden en de rol die de overheid daarbij speelt. Na een hoofdstuk, waarin kort maar duidelijk het internationale betalingsverkeer en de betalingsbalans worden behandeld, komt de export aan de orde. Hierbij wordt geconcludeerd, dat de Nederlandse export eenzijdig georiënteerd is wat betreft het goederenpakket, zich in hoofdzaak op enkele geografische gebieden richt en dat slechts een gering aantal bedrijven eraan deelnemen. Het boekje eindigt met een bijdrage van Mej. Drs. H. J. Goris, waarin de handelspolitiek en het exportbeleid vanaf 1945 worden behandeld.

Het tweede deeltje in de serie is specifiek. Aan de hand van praktische situaties illustreert Dr. W. J. Ford, directeur van de NV Export-Financiering Maatschappij, de bijzondere aspecten van het exportkrediet. Na een korte schets over het zwaarwegende belang van de uitvoer voor onze nationale economie behandelt de auteur de exporttransactie en haar elementen, de wijze waarop ze wordt opgezet en de technieken, die daarbij van toepassing zijn. Aansluitend hierop volgt een beschrijving van de instellingen, die

exportkredieten verstrekken. In een volgend hoofdstuk wordt de financiering behandeld. De exportfinanciering wordt door de auteur gedefinieerd als de bereidheid om, onder vooraf overeengekomen condities, ter zake van de export financiële bijstand te verlenen. Deze bijstand kan worden verstrekt door de exporteur aan zijn afnemer of door derden aan de exporteur of diens afnemer. Hierbij komen ter sprake de bronnen, waaruit de middelen voor de exportfinanciering worden geput, speciale exportfinancieringsfaciliteiten en de financiële hulpverlening aan ontwikkelingslanden. Hierna volgt een korte beschouwing over de exportkredietverzekering.

In *Nederland en de Euromarkt* beschrijft Prof. Dr. F. Hartog de rol van Nederland bij het tot stand komen en de verdere ontwikkeling van de EEG, de verwachtingen die wij van de EEG hebben gehad en misschien nog hebben, en de uitwerking van de EEG op de Nederlandse economie en de Nederlandse economische politiek. Vele onderwerpen stelt Hartog in kort bestek aan de orde. Hij begint met een beschrijving van het belang dat Nederland bij economische integratie heeft en wat de Nederlandse intenties hierbij zijn. Via de Benelux en de EGKS komt de auteur bij de EEG aan, waarvan hij behandelt: het handelsverkeer, de loon- en prijspolitiek, de economische mededinging, de landbouw en de verhoudingen tot de ontwikkelingslanden. Hartog besluit met een kort hoofdstuk over de politieke samenwerking en over de institutionele aanpassing. Bij dit laatste bepleit hij een terughoudendheid wat betreft de in Nederland bestaande hervormingsdrift en de verwezenlijking van de monetaire unie (z.i. lijkt dit op een vlucht naar voren).

De tot nu toe verschenen deeltjes in de serie „Export en Welvaart”, zijn duidelijk en vlot geschreven. Hierdoor en door de indeling in korte hoofdstukken zijn ze voor de niet-deskundige aantrekkelijk om te lezen. De deskundige lezer zal er overigens niet veel nieuws in aantreffen; hiervoor zijn de boekjes trouwens ook niet bedoeld. Het is jammer dat de uitgever de boekjes niet heeft voorzien van een zakenregister. Hierdoor is de serie niet zo gemakkelijk als naslagwerk te gebruiken, hoewel de hier besproken boekjes zich daar zeker voor hadden geleend.

L. H.

¹ A. Heertje en N. Cohen: „Export en welvaart”, 109 blz., f. 14. W. J. Ford: „Financiering van de export”, 187 blz., f. 23. F. Hartog: „Nederland en de Euromarkt”, 176 blz., f. 23. Bij intekening op de hele serie kosten deze boekjes resp. f. 11,20, f. 23 en f. 23. De serie wordt uitgegeven door Stenfert Kroese te Leiden.

(vervolg van blz. 718)

Het parlementaire systeem vormt daar geen uitzondering op; en in de kritiek op het parlementarisme als vorm van representatieve democratie, van direct-democratische idealen uit, herkennen we die tendens naar het harmoniemodel. (Die kritiek zal overigens ook wel worden opgeroepen, zij het impliciet, door het feit dat in ons parlementaire bestel eveneens een hinderlijke diffusie zit, nu van coalitie- en competitie-elementen. De feitelijke verhouding regering-parlement is in belangrijke mate een onderhandelingsrelatie, waarin de wetten „contracten” zijn, terwijl wetten in competitieve zin eigenlijk directieven van de kant van „het volk” zouden moeten zijn, m.a.w. een eenzijdige conditionering van het spel dat van beleidszijde moet worden gespeeld. Het is dan ook — om eens een concreet puntje ter illustratie te noemen — onjuist dat het steeds de regering is die met wetsontwerpen komt; als het — competitief — goed is moet de volksvertegenwoordiging helemaal de wet stellen. Vandaar dat je met de buitenparlementaire actie een terugval krijgt in de conflictfase...).

Ik zie niet in hoe het met de democratisering van arbeidsverhoudingen anders moet gaan. Ook daar is het grosso modo begonnen met het conflict of bedreigingen met het conflict („dictatuur van het proletariaat”, werkstakingen), overgelopen in de coalitiefase van het „georganiseerd overleg” en... vastgelopen in de PBO. Die PBO had eigenlijk een competitie-constructie moeten zijn, maar men „vergat”, in de lyrische naoorlogse sfeer, er het controle-element in te bouwen; men dacht onmiddellijk op de harmonie te kunnen overstappen, en dat heeft tot mislukking geleid. Die fout moet nu goedge maakt worden, niét door terug te keren tot het coalitiemodel, want dat zou een ordinaire regressie zijn, maar door de draad die ons bij een competitieve ordening moet brengen (weer) op te vatten. Met het oog op de ondernemingsraden beginnen we het te begrijpen; het zal ons ook met het oog op de PBO moeten gaan dagen, en dit geldt dan zeker voor de vakbeweging die bijv. het georganiseerden/ongeorganiseerden-vraagstuk alleen zindelijk zal kunnen oplossen door te ijveren voor een publiekrechtelijke structuur van het bedrijfsleven met (ter bepaling van de gedachten) algemene ergonale (of „arbeids”-)verkiezingen en ... ergonale belastingen, want

dáár moet de running van het sociaal-economische besturingssysteem uit worden betaald.

Tenslotte de ook door Peper gesignaleerde internationalisering annex schaalvergroting van het economische leven. Als het waar is dat mettertijd 80% van het wereldinkomen wordt opgeleverd door 200 mammoetondernemingen, ga je je afvragen of we onze maatschappelijke identiteit nog lang zullen ontlenen aan zoets als een nationaliteit. Want wie weet zullen we dan in de eerste plaats werknemer zijn bij één van die 200 ondernemingen, met nog veel geringer horizontale mobiliteitskansen dan nu, zodat zulke ondernemingen tot complete levensgemeenschappen uitgroeien, hetgeen betekent dat het dan (helemaal?) de ondernemingsbesturen zullen zijn die in plaats van nationale regeringen de dienst uitmaken. (Nu al spreken we uitvoerig over de „maatschappelijke verantwoordelijkheid van de onderneming”). Een sterke reden om waakzaam de „verpubliekrechtelijking” van ondernemingen, bedrijfstakken e.d. te bevorderen. Staten bleken er niet buiten te kunnen — ondernemingen zullen dat ook niet kunnen. Dus. Géén loonmaatregel, akkoord. Maar dan niet een ander college van rijksbemiddelaars, een andere Stichting van de Arbeid e.d., overeenkomstig het coalitiemodel, maar een publiekrechtelijk systeem van arbeidsverhoudingen in competitieve zin.

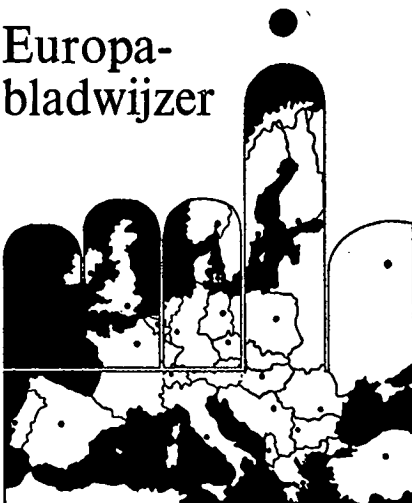
W. Top

Naschrift

De substantiële bijdrage van Top aan de discussie over de veranderende arbeidsverhoudingen in ons land, verdient een uitgebreid antwoord. Ik ben van plan om in de komende herfst — wanneer, naar mij is toegezegd, zeker nog één discussiant zijn bijdrage zal hebben geleverd — op deze materie uitvoerig terug te komen. Dat geeft mij dan tevens de gelegenheid om op de verschillende discussiestukken in dit blad (en wellicht ook elders) te reageren. De geïnteresseerde lezer zal bereid zijn de betreffende nummers er weer op na te slaan.

Bram Peper

Europa- bladwijzer

Regionale politiek

. Naarmate de Europese Gemeenschap de fase van de economische en

monetaire unie naderde, nam de belangstelling voor de regionale politiek toe. Dat is wel te verklaren. Wanneer de Zes eenmaal één economische entiteit vormen, stromen de productieve krachten naar de plaatsen waar het rendement het grootst is. Het economische moment in het streven naar integratie bestaat immers uit het najagen van comparatieve verschillen in produktiviteit. Staatkundige grenzen belemmeren — voorzover ze tevens economische barrières zijn — het vrije verkeer van produktiefactoren over de grenzen heen. Daardoor kan van relatieve verschillen in produktiviteit slechts indirect en dan meestal nog ten dele, nl. door middel van ruil van geproduceerde goederen, worden geprofiteerd. Het opheffen van de onderlinge grenzen maakt het rechtstreeks honoreren van de com-

paratieve verschillen mogelijk.

Wanneer alle voorwaarden voor een werkelijk vrij verkeer van produktieve krachten aanwezig zijn en de produktiviteitsverhoudingen in kosten en prijzen tot uiting komen, valt te verwachten dat de produktiefactoren naar de meest ontwikkelde gebieden in de Gemeenschap zullen stromen. Dit zijn overwegend de geïndustrialiseerde streken. De economisch achtergebleven gebieden — in hoofdzaak eenzijdig georiënteerde landbouwstreken — zullen niet alleen achter blijven, maar verder in ontwikkeling dalen.

Men zou zich hierbij kunnen neerleggen. Er zou dan een stroom van werknemers en kapitaal naar de meer geïndustrialiseerde streken ontstaan — in ons land naar de randstad Holland — terwijl degenen die niet

willen verhuizen, met een veel lager welvaartsniveau. Genoegen zouden moeten nemen dan hun landgenoten elders. Om verschillende redenen wordt dit niet wenselijk of aanvaardbaar geacht. Hierbij spelen niet alleen economische en sociale redenen een rol, maar ook bestuurlijke, militaire e.d. Het gevolg van deze beslissing is dat de achtergebleven streken bewust tot ontwikkeling moeten worden gebracht.

Indien men het probleem in de EG op grote schaal gaat aanpakken, treedt evenwel een moeilijkheid op, die zich bij het regionale beleid binnen een land niet voordoet. De economisch onderontwikkelde gebieden zijn namelijk niet gelijkmatig over de lidstaten verdeeld. Ze komen overwegend in Italië en Frankrijk voor. Doordat het bestaan en functioneren van de economische en monetaire unie de oorzaak is tot het onderontwikkeld blijven, moet het probleem ook op gemeenschapsniveau worden opgelost. Dit heeft consequenties voor de financiële lastenverdeling van het regionale beleid. Het komt er namelijk op neer dat Duitsland en de Beneluxlanden inkomensoverdrachten aan Frankrijk en Italië moeten verrichten. Vanzelfsprekend staan Duitsland en de Benelux niet te trapelen om hiermee te beginnen.

In het EEG-verdrag wordt niet een algemeen regionaal beleid uitgestippeld. Verspreide bepalingen zoals die betreffende de Europese Investeringsbank en het Europees Sociaal Fonds kunnen in bescheiden mate worden toegepast, evenals de artikelen 92-94 over steunmaatregelen. Er is bepaald dat nationale steunmaatregelen in het algemeen onverenigbaar zijn met de gemeenschappelijke markt voorzover zij het handelsverkeer tussen de lidstaten ongunstig beïnvloeden. Verder volgt als omschreven welke steunmaatregelen met de gemeenschappelijke markt verenigbaar zijn. Hiertoe behoren onder meer steunmaatregelen ter bevordering van de economische ontwikkeling van streken waarin de levensstandaard abnormaal laag is of waar een ernstig gebrek aan werkgelegenheid is (art. 92, lid 3 EEG-verdrag).

Aan het einde van de overgangperiode, in oktober 1969, publiceerde de Europese Commissie een *Nota inzake het regionale beleid in de Gemeenschap* en diende tegelijk bij de Ministerraad een ontwerp-beschikking in betreffende het tot stand brengen van actiemiddelen van de

Gemeenschap op het gebied van de regionale ontwikkeling¹. Naar de indiener worden beide documenten het *Van der Groeben-memorandum* genoemd. De Commissie heeft deze voorstellen zelf gekarakteriseerd als „een beperkt doch samenhangend geheel van actiemiddelen”². Ze behelzen dan ook een lichte constructie:

- een geregeld onderzoek van Commissie en elke lidstaat naar de situatie in gebieden waarvoor onverwijld ontwikkelingsplannen nodig zijn;
- een permanent comité voor de regionale ontwikkeling;
- communautaire steun in de vorm van rentesubsidies en garanties voor leningen;
- voorlichtingsinstituten ten behoeve van particuliere en overheids-investeerders.

De Commissie laat in deze voorstellen de verantwoordelijkheid voor het regionale beleid bij de lidstaten. Zijzelf wil slechts actief optreden, indien uit het nationale regionale beleid problemen voor de Gemeenschap voortvloeien.

Over deze ontwerp-beschikking heeft de Ministerraad in oktober 1970 vergaderd. Hoewel in het perscommuniqué van „un large consensus” over enige fundamentele kwesties werd gewaagd, heeft de Raad over de beschikking geen beslissing genomen. Hij gaf aan het Comité van Permanente Vertegenwoordigers opdracht sommige onderdelen van het voorstel nader uit te werken. Dit werkdocument is nog niet aan de Raad aangeboden.

Nieuwe voorstellen

Intussen heeft de Commissie kortgeleden enkele nieuwe voorstellen het licht doen zien. Er werd een Mededeling aan de Ministerraad gezonden over een coördinatie van de nationale steunverlening in de lidstaten. Verder heeft de Commissie twee ontwerpverordeningen bij de Raad ingediend. Deze voorstellen worden hier in het kort besproken.

De Mededeling is tot stand gekomen in overleg tussen de diensten van de Commissie en nationale deskundigen. Dit houdt echter nog geen akkoord tussen de Commissie en nationale regeringen in. De Mededeling bevat enkele beleidsbeginselen die een einde aan het tegen elkaar opbieden moeten maken door lidstaten inzake regionale steunverlening aan

ondernemingen. Tijdens de beraadslagingen in de Ministerraad in oktober 1970 en ook in het derde program voor de economische politiek op middellange termijn zijn opmerkingen in deze richting gemaakt. Door hieraan een einde te maken zou met de thans verleende steun een groter aantal investeringen tot stand kunnen komen.

De genoemde beleidsbeginselen moeten eveneens door middel van een pragmatische werkwijze een zekere coördinatie tot stand brengen. Het nieuwe regime zou toepassing moeten vinden in de meest geïndustrialiseerde gebieden van de Gemeenschap vanaf 1 januari 1972. Het jaar 1972 zou een overgangsjaar moeten zijn. De minder ontwikkelde gebieden zouden voorlopig buiten de regeling blijven.

De coördinatie bevat 4 aspecten die te zamen één geheel vormen:

1. Er wordt een voor alle lidstaten geldend *plafond* van 20% vastgesteld. Dit plafond geldt voor het geheel van steunmaatregelen, dat door een lidstaat voor een investering wordt verleend. Het plafond wordt berekend door de steun na aftrek van belastingen in een percentage van een investering uit te drukken.
2. Tijdens het overgangsjaar 1972 moet *doorzichtigheid* van steun en systemen tot stand worden gebracht.
3. Het *specifieke regionale* karakter moet vaststaan.
4. De *repercussies* van *sectoriële* subsidies op een bepaalde streek moeten worden vastgesteld. Cumulatie van steun via regionale en sectoriële weg is verboden.

Naleving van de coördinatiebeginselen wordt door de Europese Commissie achteraf gecontroleerd.

De twee reeds genoemde ontwerpverordeningen heeft de Commissie op 26 mei jl. bij de Ministerraad ingediend in het kader van het regionale beleid voor de zgn. „prioritaire” landbouwstreken. Deze ontwerpverordeningen vloeien voort uit de in oktober 1969 ingediende ontwerp-beschikking en tevens uit de resolutie betreffende de nieuwe oriëntering

¹ *Beide documenten zijn gepubliceerd in „Supplement van het Bulletin van de Europese Gemeenschappen”, nr. 12, 1969.*

² *„Algemeen Verslag van de Europese Gemeenschappen over 1969”, blz. 317.*

van het gemeenschappelijke landbouwbeleid van 25 maart 1971³.

De eerste ontwerp-verordening betreft de financiering door het Europese Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw (Afdeling Oriëntatie) van projecten in het kader van de hervorming van de landbouwstructuur. Om een groot aantal landbouwers in staat te stellen buiten de landbouw te gaan werken, moet voor hen werkgelegenheid worden geschapen. Daartoe moeten in hun eigen gebied rendabele ondernemingen worden opgericht.

De landbouwgebieden die de hoogste prioriteit hebben, de zgn. prioritaire landbouwstreken, worden door middel van de volgende criteria te zamen geselecteerd:

- het percentage van de landbouwberoepsbevolking moet hoger zijn dan het gemiddelde van de Gemeenschap;
- het bruto binnenlandse produkt per inwoner (berekend tegen factorkosten) moet lager zijn dan het gemiddelde van de Gemeenschap;
- het percentage van de beroepsbevolking in de industrie moet lager zijn dan het gemiddelde van de Gemeenschap.

De bijstand van het landbouworiëntatiefonds kan worden verleend in de vorm van kapitaalsubsidies door de overheid, door semi-overheidsinstanties of door particulieren indien tenminste 20 arbeidsplaatsen buiten de landbouw ontstaan. Per nieuwe arbeidsplaats wordt een bedrag van 1.500 rekeneenheden ineens uitbetaald. De geraamde totale kosten die gedurende vijf jaar kunnen worden uitgekeerd, bedragen 250 mln. rekeneenheden.

De tweede ontwerpverordening betreft de instelling van een Europees rentesubsidiefonds voor regionale ontwikkeling. De activiteiten van het fonds zullen op de prioritaire landbouwgebieden zijn gericht. Om in aanmerking te komen moet een investeringsproject deel uitmaken van een regionaal ontwikkelingsplan of van een ander samenhangend investeringsproject op het gebied van infrastructuur, industrie, ambacht of dienstensector. Omdat de bijstand van het fonds een aanvulling vormt op de maatregelen van de lidstaten, mag de rentesubsidie niet meer dan drie punten bedragen. De looptijd bedraagt twaalf jaar. Voor de eerste vijf jaar worden de kosten op 50 mln. rekeneenheden per jaar geraamd. Ze

komen ten laste van de begroting van de Gemeenschappen.

Te verwachten gang van zaken

Intussen is bekend geworden dat de Europese Ministerraad in de komende maand oktober een bijzondere zitting aan alle voorstellen over regionale politiek zal wijden. Dit betekent dat al deze plannen worden gebundeld. Dit is zeer gewenst, want het geheel maakt een slordige indruk. Achter deze verwarring in presentatie gaan — het kan niet worden ontkend — meningsverschillen tussen de lidstaten onderling en de Commissie schuil over de financiële lasten en over de institutionele opzet. Het laatstgenoemde probleem betreft het op te richten Permanente Comité voor regionale ontwikkeling. De Commissie heeft voorgesteld dat het Permanente Comité wordt samengesteld uit vertegenwoordigers van de lidstaten en wordt voorgezeten door een lid van de Commissie; het secretariaat zou volgens dit voorstel eveneens bij de Commissie berusten. Sommige delegaties — met name Frankrijk — willen het Comité ondergeschikt maken aan het Comité van de (nationale) permanente vertegenwoordigers. Ook is de gedachte geopperd van een subcommissie van het Comité voor de economische politiek op middellange termijn, van welk Comité twee leden van de Europese Commissie deel uitmaken. Een soortgelijke bezetting als thans het Comité voor de economische politiek op middellange termijn kent zou misschien voor alle lidstaten en de Commissie een aanvaardbaar compromis vormen: het voorzitterschap voor een lidstaat en het secretariaat voor de Commissie.

De meningsverschillen over de financiële lasten gaan vooral over de omvang van de steunverlening op gemeenschapsniveau. Zoals reeds bleek bij de beraadslaging in de Ministerraad over de hervorming van het Sociale Fonds⁴ bestaat er huiver voor beleidsplannen die niet financieel aan een plafond zijn gebonden.

Sommige lidstaten vragen zich af of van bestaande instrumenten, zoals de Europese Investeringsbank, het Sociale Fonds en het Landbouworientatiefonds, niet een beter gebruik kan worden gemaakt. De Europese Commissie heeft echter voorgesteld een rentesubsidiefonds en een garantiesysteem voor de regionale ontwikkeling in te stellen. Deze zouden buiten de bestaande instrumenten om werken. Rentesubsidies en garanties zouden gelden voor leningen verstrekt door de Europese Investeringsbank of andere financiële instellingen. De Beneluxlanden schijnen nogal terughoudend te zijn over de rentesubsidies. Italië daarentegen zou het liefst een Europese financiële instelling voor regionale ontwikkeling in het leven willen roepen, die zou kunnen deelnemen in het risicodragende kapitaal van (nieuw op te richten) ondernemingen. Vanzelfsprekend denkt Italië vooral aan het onderontwikkelde zuidelijke deel van het land.

Kortom, de startposities voor het debat van oktober 1971 zijn ingenomen. Alle voorwaarden lijken vervuld voor een stevige marathon. Zoals steeds wordt de afloop voorname-lijk bepaald door de fysieke gesteldheid der onderhandelaars en door de politieke wil der regeringen om tot een besluit te komen. De laatste is — tenminste in abstracto — aanwezig, want zowel in het slotcommuniqué van de Haagse topconferentie, als in de resolutie over de economische en monetaire unie en in het derde program voor economische politiek op middellange termijn, is duidelijk uitgesproken dat structurele en regionale onevenwichtigheden uit de wereld moeten worden geholpen.

Europa Instituut Leiden

³ Deze resolutie, gepubliceerd in „PB” 1971, C 52, is vastgesteld tijdens de landbouwmarathon, die in de Europabladwijzer in „ESB” van 28-4-1971, blz. 400-403, werd behandeld.

⁴ Vgl. Europabladwijzer in „ESB” van 24-3-1971, blz. 277-279.

H. BRONS Jr

MAKELAARS IN ASSURANTIËN

TELEFOON (010) 11.19.80 •
TELEX 24015

MAURITSWEG 23
ROTTERDAM-3002

ziek

zijn

is duur en wordt steeds kostbaarder.

Observatie en opname komen meer voor dan vroeger, het gebruik van geneesmiddelen neemt toe, de specialist wordt sneller in consult geroepen. Alleen een polis op kostende prijs-basis biedt nog uitkomst. Doch waar?

In een onderlinge waarborgmaatschappij verzekeren de leden elkaar tegen zo gering mogelijk kosten.

Een Raad van Verzekerden stelt de voorwaarden en bijbehorende tarieven vast en bepaalt het acceptatie- en uitkeringsbeleid.

OHRA is zo'n onderlinge verzekeringsinstelling.

Zij valt ook onder het toezicht van de Verzekeringskamer.

Zij biedt een zijdens de maatschappij niet-opzegbare

polis - de Waardevaste Standaardpolis - tegen een zeer gunstige premie.

Zij doet dit reeds meer dan 40 jaar.

Zij groeit voortdurend, vooral door aanbevelingen van de verzekerde leden.

*Informaties worden
gaarne verstrekt door
OHRA Arnhem.*

*Van Pallandtstraat 11A
postbus 87
tel. 085 - 45 5911*

J. H. F. Schilderinck en H. J. N. Sinner: Production and income relations in the Netherlands. A semi-regional input-output analysis. Tilburg Studies on Economics, nr. 2.

Tilburg University Press, Tilburg 1970, 113 blz., f. 35.

In dit boek wordt de input-output analyse toegepast op de regionale economie van Nederland. Het bestaat uit twee delen:

1. The input-output table as an instrument of analysis.
2. Production costs and income in the provinces of the Netherlands.

M. von Brentano, J. Kruithof en J. Visser: Positivism en dialectiek.

Euroboekje 1970/4. Wolters-Noordhoff, Groningen 1970, 84 blz., f. 7.

Inhoud:

M. von Brentano: De onbescheiden filosofie. Wetenschapstheoretische discussie in de sociale wetenschappen;

J. Kruithof: Is de westerse sociologie gealiëneerd?;

J. Visser: Kritische theorie van de maatschappij. Onmachtig protest, verwetende hoop of potentiële emancipatie?

TECHNISCHE HOGESCHOOL

TWENTE

ONDERAFDELING DER WIJSBEGEERTE
EN MAATSCHAPPIJWETENSCHAPPEN

Bij de leerstoel **SOCIALE ECONOMIE** van de Onderafdeling der Wijsbegeerte en Maatschappijwetenschappen kan worden geplaatst een

algemeen econoom

TAAK:

Assisteren bij het onderzoek van de leerstoel en het onderwijs aan technische studenten en studenten in de afstudeerrichting bedrijfskunde. Ervaring in het onderwijs en belangstelling voor onderzoek zijn gewenst.

VOORWAARDEN:

Aanstelling geschiedt in het rangenstelsel voor wetenschappelijke medewerkers.

Salarisgrenzen f 1798,— tot f 3805,— bruto per maand.

De A.O.W./A.W.W.-premie is voor rekening van de hogeschool.

Directe opname in het pensioenfonds.

EISEN:

Voltooide academische opleiding economie.

SOLLICITATIES

met vermelding van persoonlijke gegevens en curriculum vitae kunnen worden gericht aan de afdeling Personeelszaken van de Hogeschool, postbus 217 te Enschede, onder vermelding van nr.

MW 7169

14